

MIHAIL GH. CIBOTARU

Mihail Gh. CIBOTARU (21 iunie 1934, Vărvăreuca, județul Sorocea), prozator, publicist român din Basarabia. După absolvirea școlii medii din Florești (1954), urmează cursurile Facultății de Istorie-Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1959). Lucrează ca redactor la ziarul „Tinerimea Moldovei”, redactor-șef adjunct la ziarul „Moldova socialistă”, redactor-șef la revista „Moldova” (1975-1994). În 1994-1996, deține funcția de ministru al Culturii, iar în 1997-1998, de șef de secție la Agenția Moldpres. Laureat al Premiului de Stat al RSS Moldovenești; Premiul de excelență al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2008).

Debutează cu volumul de proză scurtă *Tăcerea pădurilor* (1965), urmat de *Cântecul frăției* (1965), *Durerea liniștii* (1969), *Lupul* (1969), *Glasul inimii* (1971). În 1974 publică romanul *Semănătorii*; alte romane: *Drumuri* (1979), *Pasăre călătoare* (1980), *Îndrăzneala* (1983), *Rădăcini de acasă* (1988), *Eclipsa* (2005). Totodată, semnează mai multe volume de publicistică și memorii, dintre care remarcăm *Oameni de omenie* (1981), *Izvoare* (1983), *Sârjoaca* (1984), *Cu legea pre lege călcând* (1991), *Ministru poți să și nu fii...* (2007), *Crestături pe tulpina unui destin* (2013) ș.a.

„Mama actualității se revarsă, fierbinte, peste secvențele descriptive. Sigur că o importanță deosebită într-o astfel de proză o are secțiunea transversală care învederează miezul de foc al realului și aspectul problematic social. O astfel de manieră narativă e îmbrățișată de Mihail Gheorghe Cibotaru, autor de proză ce se naște la intersecția reportajului literar cu ficțiunea, de unde preeminența toposului drumului și a eroului aruncat în vârtoarea vieții...”

Acad. Mihai CIMPOI

CARTIER POPULAR

Mihail Gh. CIBOTARU

Către voi, prin lumina
întunericului

Volumul I

Memorii și nuvele

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: (021) 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
cartier.md

*Cărțile CARTIER pot fi procurate online pe shop.cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Nobles și pe cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău.
Tel./fax: 022 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău.
Tel./fax: 022 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md
Librăria online, shop.cartier.md.
Tel.: 068 555 579. E-mail: vanzari@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ
CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România
Tel./fax: (021) 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
Taxele poștale sunt suportate de editură.
Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu
Editor: Gheorghe Erizanu
Lectori: Victor Pânzaru, Valentin Guțu, Eugen Cibotaru
Coperta: Vitalie Coroban
Design/tehnoedactare: Marina Darii
Prepress: Editura Cartier
Tipărită la Bons Offices

Mihail Gh. Cibotaru

CĂTRE VOI PRIN LUMINA ÎNTUNERICULUI

Ediția I, iunie 2018

© 2018, Editura Cartier, pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale și editat cu contribuția Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Cibotaru, Mihail Gh.

Către voi, prin lumina întunericului/ Mihail Gh. Cibotaru; cop.: Vitalie Coroban. –
Chișinău: Cartier, 2018 (Tipogr. „Bons Offices”) – ISBN 978-9975-86-278-3. –
(Colecția „Cartier popular”/ coord. de Gheorghe Erizanu, ISBN 978-9975-79-891-4).
Vol. 1: Memorii și nuvele. – 2018. – 568 p. – 500 ex. – ISBN 978-9975-86-279-0.
821.135.1(478)-32

*Dedic acest buchet de sincere
memorii prietenei mele de viață,
fidelă soție, grijulie mămică,
mândră bunicuță cu nume frumos
împărațesc TAMARA, pentru mine
TĂMĂRUȘ, iar de la un timp, simplu și
firesc – MĂMICA, precum ne este mereu
tuturor – și mie, și copiilor, și nepoților.
Cred că le va fi și strănepoților. Cu siguranță.*

Nebănuitul drum de la întuneric spre lumină

Scrise cu văzul interior, cu cel de-al șaselea sau de-al șaptelea simț, aceste pagini având un titlu comun – „Către voi, prin lumina întunericului” – au fost zămislite de un nevăzător. Un scriitor care și-a pierdut vederea continuă să scrie, implicat direct în procesele sociale, care se produc și se dezvoltă rapid în viața noastră cotidiană.

El atacă teme fundamentale: dragostea și ura, egoismul și generozitatea, mărinimia și nimicnicia, gelozia și libertinajul, căutând o linie de conduită dictată de conștiință, provenită din educație, din tradiție, din toleranță față de cel care greșește. Fiindcă a greși e la fel de omenește...

Un scriitor adevărat trăiește din copilărie, trăiește în copilărie și pentru copilărie... Acolo, în trecutul ascuns de ani, s-a format adevăratul caracter al omului, adică acea parte a ființei omenești care poartă neîntinată matricea până la finele vieții. Acolo s-au format jaloanele spirituale, adevăratele „Crestături pe tulpina unui destin” (2013), aspirațiile cele mai ascunse și visurile dulci de viitor. Copilăria pentru om e ca diamantul din laser, capabil să concentreze fluxul de lumină, transformându-l într-o forță fantastică de penetrare.

Generația lui Mihail Gh. Cibotaru a fost una de trecere: de la un regim românesc la un regim sovietic, cu toate consecințele care reies din aceste schimbări sociale. Ceea ce era bun, autentic, național, a devenit peste noapte rău, inutil, periculos. Și vă

imaginați că în această situație s-a pomenit nu un om, nu un grup, ci o fâșie întreagă de pământ, cuprinsă între Prut și Nistru.

Noi ne întrebăm astăzi: de unde atâtea probleme morale, atâtea degradare spirituală în acest spațiu? Și căutăm răspunsul doar în sistemul nostru educațional, doar în jocul politic, doar în activitatea organelor de presă. Pe când acest viciu are rădăcini istorice adânci. Și tratarea lui se amână încă pentru mulți ani înainte.

Generația anilor '60 n-a avut șansa opțiunii, generația anilor 2000 are această șansă, și alegerea făcută greșit nu mai este o simplă eroare de calcul, ci denotă o lipsă totală de principii. Așa se deosebesc între ele generațiile.

Debutul scriitorului Mihai Gh. Cibotaru (21.VI.1934, c. Vărvăreuca, jud. Soroca) s-a produs chiar în finalul dezghețului hrușciovist. În 1965 scoate de sub tipar primul său volum – *Tăcerea pădurilor*. Este anul de cotitură când, la Congresul III al Uniunii Scriitorilor din RSSM, scriitorii au cerut reintroducerea alfabetului latin. Din acel moment s-a declanșat o luptă feroce cu elementele „naționaliste”, cu toate consecințele de rigoare. A fi scriitor cu poziție însemna prin definiție să fii etichetat de organele de partid ca „naționalist”.

Dar dorința de a scrie n-o putea opri ostilitatea oficialităților și așa, rând pe rând, au apărut volumele: *Durerea liniștii* (1969), *Glasul inimii* (1971), *Semănătorii* (1974), *Păsări călătoare* (1980), *Oameni de omenie* (1981), *Izvoare* (1983), *Drumuri* (1984), *Semăforul* (1985), *Sârjoaca* (1986, Premiul de stat al RSSM), *Troiene: Scrieri alese în proză* (1989), *Cu legea prin lege călcând* (1991), *Eclipsa* (2005), ș.a.

În contextul literaturii pe care a semnat-o Mihail Gheorghe Cibotaru, care a fost și ministru al Culturii din Republica Moldova (1994-1997) – și mă refer aici, în primul rând, la romanul *Semănătorii* și la volumul definitiv pentru creația acestui autor, *Sârjoaca* –, cartea de memorii *Ministru poți să și nu fi* (2008), se așază firesc în registrul literar, fiindcă însuși stilul acestui

scriitor (care douăzeci de ani, din 1975 până în 1995, a dirigit o excelentă revistă, o publicație care a ținut neamul în picioare în timpurile sovietice, revista *Moldova*) a balansat foarte subtil între proza fină, pură, și publicistica venită pe paginile cărții direct din viață. Iar personajele romanelor lui Mihail Gh. Cibotaru ne amintesc foarte des destinul cronicăresc al autorului, adică de școala și experiența lui publicistică.

Un critic exigent ar găsi că pentru prozator amprenta publicistică reprezintă o slăbiciune de neiertat, eu însă consider că în zbuciumul timpului, în frământarea acestei generații, anume căutarea de sine trebuia cumva să-și găsească o nouă formulă de exprimare. Și dacă pentru Gabriel García Márquez crearea unei literaturi moderne s-a produs prin reformularea miturilor și magiilor sud-americane, pentru noi, cei care am încercat să respirăm o gură de adevăr într-o lume a cenzurii absolute, apelul la publicistică a fost poate unica și cea mai bună soluție.

Pentru a înțelege în profunzime proza lui Mihail Gh. Cibotaru, avem nevoie să disociem câteva planuri.

Primul plan e memorialistic, parte componentă a întregii opere prozaice a autorului. Memoria este bateria secretă care alimentează în permanență creația acestui autor. Însă aici e aplicabilă și formula matematică, adică este o condiție necesară, dar nu și suficientă. Căci memoria trece printr-un filtru. E filtrul etic.

În planul al doilea, eticul este primordial. Eroii lui Mihail Gh. Cibotaru trăiesc și activează în câmpul magnetic al eticii. Și gândirea, și acțiunile lor sunt ghidate anume de acest comportament. Văd în această abordare o reminiscență din activitatea lui de ani de zile, de ocupația lui publicistică. Căci tocmai această preocupare profesională a lăsat o amprentă de neșters în conștiința lui.

Și aici observăm al treilea plan. Amprenta publicistică e firească pentru comportamentul eroilor, și unele momente surprindeau chiar felul lor de a gândi în anumite situații. Dacă în

alte împrejurări această abordare ar reprezenta o carență, în cazul nostru concret e un avantaj.

Publicistica lui Mihail Gh. Cibotaru în toate timpurile s-a aflat la frontiera prozei autentice. Deci era firesc ca odată și odată această linie nevăzută de demarcație a celor două genuri să fie trecută fără menajamente.

Un alt plan care face parte din structura operei acestui prozator este cel al identității etnice, al conștiinței naționale. Este pusă în joc cartea cea mai importantă a basarabenilor, anume conștientizarea identității. Noua situație economică, în care socialismul a fost înlocuit de capitalism, a născut coliziuni care se cer descifrate și explicate.

Homo sovieticus în ipostază de *homo capitalisticus*.

Adeseori reacțiile personajelor sunt neadecvate situațiilor în care se află. Ei sunt preocupați, se zbat în căutarea unui liman sufletesc, care ar putea limpezi trăirile și zbuciumul interior. Ei caută răspunsuri la niște întrebări primordiale, care, de fapt, sunt întrebările pe care și le pun chiar cititorii. Dar taina prozei, esența scrisului, e anume aici depozitată – găsirea unor puncte nevralgice care alimentează, care pun societatea în fața unor alegeri, în fața unor ecuații, care solicită răspunsuri imediate.

Găsesc o singură concluzie pentru aceste rânduri: proza lui M. Gh. Cibotaru deschide noi orizonturi. E ceea ce, de fapt, își dorește sincer fiecare autor.

Etaplele creației lui sunt comparabile cu timpul în care au fost zămislite. Legătura cu epoca a fost una firească, dar nu definitorie. Dacă eroii realismului socialist construiau o viață nouă, fără a ține cont de viața reală, în povestirile și romanele lui Mihail Gh. Cibotaru personajele își pun un fel neobișnuit de întrebări, ale căror răspunsuri nu le puteai găsi în directivele plenarelor partidului comunist, singurul partid admis în acea vreme. Această optică trece ca un fir roșu prin toată creația acestui autor care știe să plămădească oameni incozi, eroi stăpâniți de idealuri veritabile și nu de idei iluzorii.

Autorul nu ne propune soluții, ci doar ne sugerează posibilele versiuni, dar alegerea definitivă rămâne pe seama cititorului, căci, tocmai el este destinatarul cel mai important.

Scrisă în 2009, nuvela „Și nu ne duce în ispită” este povestirea metaforică a vechiului principiu ce l-a animat pe Constantin Stere în romanul „În preajma revoluției”, care a dedicat un volum întreg luptei „lutului” cu spiritul și chiar volumul l-a intitulat „Lutul”. Veșnica confruntare a trupului, a materiei care cere jertfe de la spirit, care îl ispitește și-l obligă permanent să cedeze, să cadă în păcatul primar...

Autorul este un tradiționalist, convins de faptul că adevărul și binele vor învinge. E o poziție tot mai rar întâlnită în realitatea noastră, unde valorile morale s-au demodat sau chiar au fost distruse în esența lor. Aceste demersuri ale autorului ne duc la gândul că nu totul este pierdut, că noi, la fel ca și eroii lui, putem renaște sentimentele noastre din cenușa în care au fost transformate.

Nuvela „Pragul”, scrisă în 2010, pare să continue subiectul deja valorificat, dar sub un alt unghi – neacceptarea trădării, chiar și după trecerea timpului, chiar dacă se vine cu o valiză plină de valori materiale. Personajele, începând cu nepotul, fiul, bunica, nu acceptă compromisul. Trădarea n-are iertare. Eliberarea de povara trădării este doar trecerea la veșnicie... Este o concluzie dură, dar valabilă pentru autorul nostru, care este partizan al unor principii morale de nestrămutat.

Trebuie să recunoaștem că, deși sunt scrise în diferite etape de timp, deși au eroi diferiți, aceste povestiri – „Blestemul iubirii” (2014), „Viață nalersa” (2014), „Răzvrătită” (2015), „Mlaștina” (2015), „Ochiul de veghe” (2015), „Vârtecușul” (2016), „Duel fără secundanți”(2017), „Dragostea: Un dar? Sau un blestem?” (2017) – au un numitor comun, și anume: viziunea autorului asupra unor principii morale care au axat societatea de-a lungul secolelor, care i-au permis să supraviețuiască în cele mai dificile

situații, dar care societate astăzi, supusă unei eroziuni morale nemaiîntâlnite până în prezent, este expusă unui iminent risc al dispariției. Dispariție ca valori fundamentale, și chiar dispariție ca civilizație. Tocmai această durere, tocmai acest pericol dorește să-l dezvăluie, să-l scoată în evidență autorul acestor nuvele.

Personajele acționează în diferite situații, dar prezentarea lor nu este una descriptivă, urmărirea lor este făcută prin prisma psihologică a comportamentului și a judecării situațiilor. Scriitura este una preponderent psihologică.

De aici decurge fireasca întrebare dacă nu există cumva riscul repetării, al plierii unor situații pe unele evenimente deja produse în cadrul vastei opere scrise de Mihail Gh. Cibotaru. Trebuie să recunoaștem că aceste temeri sunt lipsite de temeii. Experiența publicistică a autorului îi face un foarte bun serviciu în selectarea eroilor, a portretului lor social, a fizionomiei lor psihologice. Potrivirea este perfectă, ca să ilustreze exact momentele pe care le-a conturat creatorul lor.

Eroii sunt credibili, ei au biografia care ne este cunoscută din mediul nostru și tot ei ne oferă șansa de a parcurge drumul unei vieți și a căuta împreună soluțiile care se impun și pe care ni le oferă viața reală. Aici e ascuns secretul acestor servicii care se bucură de atenția cititorilor. Există multe ecuații pe care ni le oferă viața spre soluționare. Omul în viața cotidiană e obligat să răspundă zilnic la diverse chestiuni delicate și nu întotdeauna are capacitatea de a se dumeri și răspunde la toate aceste solicitări. Iar eroii lui Mihai Gh. Cibotaru oferă niște modele care pot fi urmate, ei au trecut prin multe încercări similare și chiar experiența lor negativă este deja benefică. Această experiență permite evitarea unor erori; știind greșelile altora avem șansa să nu le mai comitem noi.

Cititorii sunt asaltați de întrebări, ei caută răspunsuri și aceste răspunsuri ar trebui să fie descoperite anume în literatură. În momentul când literatura nu mai răspunde la întrebările cititorilor sau la întrebări în general, situându-se în zona unor abstracții

literare, ferindu-se să se implice în viața reală, cititorul încetează să mai accepte o asemenea literatură și pleacă în alte zone ale culturii ori ale existenței cotidiene. Readucerea acestor cititori din nou în fața cărții devine o problemă aproape imposibilă.

Microromanele lui Mihail Gh. Cibotaru „Bătăușul” (2011), „Strigătul din vis” (2015), „Două vieți, o singură iubire” (2017) sunt în realitate niște povestiri „alunecate” pe panta epicului, povestiri cu mesajul „lărgit”, amplificat prin repartizarea rolurilor la mai mulți eroi, și prin gravitatea problemelor abordate. Când în prim-plan sunt scoase nu doar probleme etice, ci și probleme profund identitare, cum e cazul microromanului „Bătăușul”. Când problema nu se pune liniar, așa ca în povestirea „Și nu ne duce în ispită”, când Victor Badea, eroul central, își construiește carcasa principiilor morale pe principiul „capul e mai sus decât inima”, deci rațiunea e datoare să învingă instinctul, impulsul de moment, iubirea de-o clipă.

„Bătăușul” abordează problema identitară, apără originea și istoria, adoptă principii de nestrămutat, argumentate genetic, etic și istoric. Microromanele „Strigătul din vis” și „Două vieți, o singură iubire” sunt o continuare și o completare firească a aceleiași complementări tematice, încât am impresia că mă aflu în fața unui roman-epopee, construit din fragmente care se completează.

Aici se potrivește celebra expresie „Viața bate filmul”. Cunoașterea nuanțată a serpentinilor vieții îi permite autorului să-și plaseze eroii în cele mai nebănuite situații și de fiecare dată în preajma lor, ca santinelă, e postat criteriul moral, adică valorile umane supreme, sensul care dă vieții omenești „valoarea ei absolută”.

Aceste microromane sunt armonizate ca piesele unui „puzzle” uman, și intuiția îmi șoptește că acestea vor avea continuare, căci evantaiul tematic și dorința de sondare psihologică mai au încă suficiente zone neexplorate, neelucidate, nestudiate...

Cunoscând problema fiziologică cu care se confruntă autorul – pierderea vederii –, dorim să cunoaștem în ce măsură opera

lui este compusă din ficțiune și cât face parte din biografie. E firească întrebarea: obârșia eroilor săi trebuie căutată în fanteziile scriitorului sau ei sunt oameni reali, care au făcut parte din viața lui? Răspunsul îl găsim în profesia autorului. Gândul ne duce la meseria de gazetar, care i-a pus în față o galerie nesfârșită de chipuri și destine, care cu timpul s-au cristalizat, s-au filtrat și s-au transformat din contururi în personalități, în sensul de oameni care au consistență umană, valență pozitivă sau negativă, dreptul de a acționa independent și de a-și asuma toate responsabilitățile care rezultă.

Coliziunile vieții cotidiene, prin jocul memoriei, aduc din „tezaurii trecutului” figurile care se potrivesc unei situații, unei concepții, unei idei. Descrierile naturii, ale anturajului, sunt foarte zgârcite, aproape sumare, căci lumina proiecteurului cade mereu pe chipul personajul lui central, pe gândurile și acțiunile lui. Pânza de păianjen a narațiunii îl ține constant în centrul atenției noastre și noi rătăcim alături de el, prin labirintul sufletului său.

De aici vine concluzia: scrierile lui Mihail Gh. Cibotaru vin din biografie, odată ce el și-a cunoscut pe viu modelele care l-au inspirat. Aceste scrieri, având un mesaj profund umanist, nu-și propun să te șocheze prin avangardismul lor literar, ci încearcă să descoase ce este Omul și să ne convingă cât e de greu să fii Om...

Literatura generației lui Mihail Gh. Cibotaru va fi exponențială pentru timpurile în care ea a fost creată și, dacă acele timpuri se depărtează cu o viteză uimitoare de noi, mai rămâne o singură mărturie a existenței lui, anume această literatură – și este firesc ca încununarea efortului unei generații să se facă într-o carte sau, poate, în câteva cărți de memorii.

Iurie COLESNIC

Cuvânt-înainte

Celora care vor avea curiozitatea să citească rândurile așternute între aceste coperte le mulțumesc din suflet. Țin să le mărturisesc că aceste două volume erau condamnate să rămână în anonimatul „hieroglifelor” pe care le-am scris prin întunericul ne-vederii mele. Dar am avut noroc de bunăvoința și truda a două persoane înzestrate cu o rară omenie și răbdare. E vorba de Oxana Bejan, ex-colaboratoare a revistei „Limba Română”, și Victoria Popovici, jurnalistă la revista „Florile Dalbe”.

Dar, ca să vedeți, paginile dactilografiate riscă să aibă același destin ca și „hieroglifile” mele. Căci nu-mi mai puteam continua munca la ele, reîntorcându-mă cu penița peste cele așternute deja, așa precum eram obișnuit: să-mi „frământ” versiunea așternută spontan, adesea parcă dictată de cineva, eu încercând s-o aștern imediat ca să nu-i pierd firul. Și aici m-a îmbrățișat norocul pe care nici nu-l bănuiam, deși era mereu alături, chiar dacă se afla – și se află în continuare - departe de casa părintească și meleagul natal. S-ar putea ca din obișnuita-i modestie să nu fie prea entuziasmat când își va observa numele printre aceste rânduri, dar nu pot să-l trec cu vederea. E dragul meu fiu Eugen, care, spre bucuria mea, a știut să îngrijească cu multă răbdare stilul acestor texte, dându-le un suflu nou. Cam cum îmi era maniera să o fac de fiecare dată, cu orice bucată pe care o scriam. Numai că, spre marea mea bucurie, el o face mult mai bine, surprinzându-mă mereu prin relevanța sugestiilor sale...

Și, în încheiere, doresc să menționez încă un nume, de această dată bine-cunoscut în republică și în afara ei, prin opera-i ori-

ginală, fără umbră de concurență în arealul literaturii noastre naționale. Vorba e despre mult stimatul Iurie Colesnic, care semnează o prefață uimitoare prin faptul că mi-a intuit atât de bine resorturile creației.

Mai e încă un *dacă*. De fapt, cel mai cu pondere. Sentimentele și cugetările așternute prin întunericul celor zece ani bătuți pe muchie, „descâlcite” de către bravele mânuitoare ale computerului, apoi îngrijite cu spirit de bun grădinar și de priceput gospodar al primului meu fiu, iar mai apoi purtate la redacții, edituri și păstrate în mape electronice de către mezinul Dorin, puteau să zacă, fără să le mai cunoască vreodată cineva, *dacă* nu exista inițiativa acestei onorabile Edituri *Cartier*, în frunte cu cele două distinse personalități naționale – scriitorii Gheorghe Erizanu, director, și Emilian Galaicu-Păun, redactor-șef.

Le mulțumesc din suflet tuturor, dorindu-le sănătate și succese în continuare!

Cu profundă recunoștință,
Mihail Gh. CIBOTARU
23 ianuarie 2018

CRESTĂTURI PE TULPINA UNUI DESTIN

Destăinuire

Nici prin gând să-mi fi trecut vreodată că mă voi apuca să aștern aceste pagini. Mai întâi, fiindcă sunt destul de personale, fapt care, sincer vorbind, mă cam jenează. În plus, la unele evenimente din propria-mi viață m-am și referit în manuscrisul „Ministru poți să și nu fii”. Și mai e ceva: multe din aspectele pe care le consider „personale” le-am tot strecurat, pe parcursul anilor, în cărțile pe care le scriam. Iată de ce nici prin gând nu-mi trecea să scriu o carte despre viața mea. Însă deunăzi, după o zi plină de zăduf, ieșind pe înserate cu consoarta-mi la o promenadă în părculețul din vecinătate, din una, din alta, am început a ne aminti câte ceva din copilăria noastră, pe cât de îndepărtată, pe atât de neobișnuită din retrospectiva zilelor noastre. După ce am povestit câteva întâmplări prin care am trecut, soția-mi zice: „Iată ce ar trebui să scrii – o carte despre tine, despre viața ta, despre evenimente și fapte concrete și nu inventate, ca în lucrările de proză artistică”. Am contrazis-o aproape supărat: „Află, îi spun, că în proza mea – din cauza că eram ziarist și cunoșteam atâtea fapte, destine, conflicte, drame și chiar tragedii reale – e mai mult document „literaturizat” decât invenții și fabulații abstracte, supte din deget...”. Oricum, zice ea, multe din cele prin câte ai trecut ar putea împodobi niște pagini de memorii. Cel puțin, pentru copiii, nepoții, apoi – de ce nu? – și strănepoții noștri. Căci e vorba de viața unui copil din alt secol, din alt mileniu, o viață cu totul diferită de cea a copiilor de azi...

Ne-am contrat și cu aceasta s-a terminat „discuția” noastră. Dar noaptea, trezindu-mă, m-am pomenit că vorba soției mă urmărește. Da, în „Sârjoaca” este o bună parte din cele trăite de mine în copilărie și adolescență. Da, în multe proze mi-am împodobit personajele cu anumite crâmpie din propriile-mi trăiri. Da, în „Ministru poți să și nu fi” fac publice unele episoade din propria-mi activitate. Dar, totodată, multe rămân doar parțial sau chiar deloc dezvoltate. Acest adevăr a prins a-mi da ghes cu insistență, astfel încât mi-am dat seama că n-am să mă descotorosesc de umbra lui sâcâitoare până nu-l încredințez foii imaculate. Așa am abandonat ideea unei piese care mă urmărește de mult („Sideral”) și m-am așezat să aștern aceste pagini setoase de cuvinte cu unele crâmpie din acei îndepărtați, apoi tot mai apropiați, ani prin care mi s-a strecurat și viața.

Mă gândesc că poate e și o eroare ceea ce mă apuc să fac. Dar tot eu mă consolez cu gândul că nu e prima și, poate-mi va da Domnul încă niște șanse să nu fie nici ultima mea eroare. Și-apoi, mă mai întreb, a da ascultare sfatului soției, chiar și atunci când nu ești sigur că ar avea dreptate, oare poate fi o eroare?

Deci, am purces... Mai întâi – a veni pe lumea aceasta. Adică, a mă naște...

Și am deschis larg ochii...

Așa-mi povestea mai târziu mama. În acea zi de vară, 21 iunie a lui 1934, dis-de-dimineasă, pe răcoare, mama cu tata au plecat la câmp să termine prășitul de-al doilea al păpușoilor. S-au reîntors pe sub amiază, iar pe la chindie mama m-a și „răsturnat”. Moașa, bunică-mea de pe tată, ținându-mă în palme, i-a comunicat mamei:

— Fidune (așa i s-a zis întreaga-i viață, deși numele de botez îi era Teodora), ai un băiat...

S-o fi bucurat, biata lehză, în toiul toropitor al durerilor de naștere, căci fetiță avea de acum. Dar n-a reușit să-și șoptească sentimentul, că moașa-soacră a adăugat:

— Ptiu! Nu fie de deochi, ce copil urât!

Așa și era, probabil. Căci, abia apărut din burta mamei, am holbat niște ochi verzi, uluiți, care, în peisajul destul de „hopuros” al înfățișării mele – fețișoară roșie-turungie-smolită, păr ciufulit, negru ca tăciunele, frunte încrețită și gură larg deschisă, cu țipăt de revoltă – arătam, probabil, destul de neordinar și de ciudat chiar și pentru bunică-mea care, până la acel moment, moșise jumătate de sat. Cuvintele ei, bineînțeles, au întristat-o pe mama. Și nu le-a uitat întreaga-i viață. Chiar dacă știa că exprimaseră un adevăr. Atunci a oftat adânc și a șoptit, cu o anumită speranță care trebuia să-i aline durerea:

— Bine că-i băiat. Dă, Doamne, să fie sănătos și mintios...

Stau acum și mă gândesc la acel moment când am venit pe această lume. De ce, oare, am deschis larg ochii? Ce instinct m-a îndemnat s-o fac? Și oare nu (și) din cauza aceasta azi, la o distanță de peste șaptezeci și doi de ani, am grave probleme

cu acei ochi, atunci „larg deschiși”? Oare nu din cauza că prea multe de toate mi-a fost dat să văd în acest răstimp, căci mi i-am ținut „larg deschiși” chiar și în cazurile când trebuia să-i închid sau să-i întorc în altă parte?

Oricum, încerc să-mi imaginez acel tablou, să mă privesc pe mine însumi cum vin pe lume, cum holbez „ochii verzi” fără, probabil, să văd ceva, scoțând primul meu țipăt – poate de durere, poate de revoltă, da’ poate și un fel de chiot de flăcău – și, pe de o parte, mă umflă răsul, iar pe de alta – mă învăluie un soi de lăncedă tristețe. Mă întreb: de ce bunică-mea de pe tată, care m-a ajutat să vin pe lume, a trebuit să-i spună mamei vorbele acelea? Doar pentru că eram pruncul nurorii sale și nu a fiicei? Dumnezeu s-o odihnească în pace, căci a fost o femeie vrednică, bărbătoasă, a adus pe lume nouă copii, pe opt i-a căsătorit (patru fii și patru fiice), rămânând văduvă de timpuriu, căuta – în măsura puterilor sale – să le poarte dragostea și respectul cuvenit, dar observasem și eu, când m-am mai ridicat, că nepoței de la fiice îi sunt oarecum mai apropiați, mai dragi... De ce, oare?

Mama își amintea uneori de acea perioadă de la începutul vieții sale conjugale. Era venită din Chirileuca, sat juma-moldoveni, juma-ucraineni, din care cauză aici, la Vărvăreuca, i s-a zis „ruscuța”! Deși țărani simpli, bunică Chilina și bunicul Gligore Cojocarul erau, pe câte-mi amintesc, oameni destul de cultivați pentru mediul din care veneau. În casa lor se vorbea cu ton scăzut, blând, care te făcea să-ți simți vrăjit sufletul. În familia Cibotărenilor, dimpotrivă, se vorbea cu voce apăsată, trăsătură care, trebuie să recunosc, ni s-a transmis și nouă, urmașilor. Precum povestea mama, când a venit bunică-mea Chilina de la Chirileuca și a văzut-o slăbită și schimbată la chip (aștepta primul copil și sarcina-i era din cele complicate), ar fi șoptit, cu palma la gură, de parcă s-ar fi temut nu cumva să-și strige durerea:

— Cuscră Lisavetă, tare-i necăjită biata Fidune! Un an de când am dat-o de acasă, dar uite cum s-a veștezit...